

DAVANTAL.

LA LECTURA EN UN MÓN QUE CANVIA

Mercè Canela

Escriptora i directora de la revista *Cavall Fort*

El 19 d'abril de 2013 va tenir lloc la presentació d'una nova edició del *Llibre de Tona*. L'acte va comptar amb la presència de l'escriptora Mercè Canela, directora de *Cavall Fort*, una excel·lent revista adreçada als infants nascuda ara fa més de cinquanta anys. La seva intervenció, plena d'optimisme, va ser, tota ella, una reivindicació de la lectura i del seu paper central en la conformació del que som.

Bona nit a tothom.

En primer lloc us vull agrair que m'hàgiu convidat a presentar el *Llibre de Tona 2013*.

El fil de la xerrada que us vull fer em va venir fa uns dies, quan en Carles Puigferrat em va enviar un exemplar del *Llibre de Tona 2013* en format pdf perquè hi pogués donar una ullada. Fa uns

anys, si en Carles m'hagués volgut enviar el text abans del dia de la presentació, m'hauria hagut d'enviar el llibre ja imprès, o potser m'hauria passat unes proves d'impremta, en paper, naturalment, dins d'un sobre amb segells i mata-segells amb la data de correus. En canvi, ara, el que va fer va ser afegir-lo a un missatge de correu electrònic, que em va arribar al cap de gairebé només un instant que ell l'enviés...

Com ha canviat, el món, en pocs anys! Tots plegats, a estones, ens hi sentim una mica perduts. Però, al mateix temps, quantes possibilitats extraordinàries se'ns han obert i se'ns obren sense parar! De vegades, tots aquests canvis ens provoquen un cert vertigen, fins i tot una mica de por (o molta!). Ens preocupen i ens fa la sensació que hi estem perdent coses importants, coses que crèiem essencials i inamovibles.

Una de les coses que sembla que ens preocupa molt és que els nois i les noies, els infants i el jovent d'avui, estiguin perdent l'hàbit de la lectu-

L'escriptora i directora de Cavall Fort, Mercè Canela, signant el llibre d'honor de l'Ajuntament de Tona, al despatx de l'alcaldia (Foto Arxiu Municipal)

ra. I es considera que, de la pèrdua d'aquest hàbit, en tenen bona part de culpa tot aquest allau de noves tecnologies que ens envaeixen...

Com a escriptora que he dedicat la major part de la meua obra al públic infantil i com a directora de dues revistes adreçades també a aquest públic, *Cavall Fort* i *El Tatano* (la primera ja amb més de cinquanta anys d'història), he sentit moltes vegades queixes que van en aquest sentit, i també m'han preguntat sovint com veia el futur de les nostres revistes, impreses en paper, davant la competència d'aquestes tecnologies. I més d'un cop he notat implícita en el to de la pregunta o en la manera que me l'han formulada la idea que es tractava d'una batalla perduda.

Naturalment, jo no comparteixo aquest punt de vista. Si no, ja faria temps que em dedicaria a una altra cosa. Crec en la feina que fem, i crec en la lectura. Diria que tenim moltes confusions que ens impedeixen entendre bé què està passant i ens fan arribar a conclusions catastrofistes: no hi ha res a fer, tot està perdut, els nens no llegeixen i ja no ho faran mai més...

Una primera confusió: identificar lectura exclusivament amb lectura sobre paper. Associem lectura amb lletra impresa sobre paper, amb llibres, revistes, diaris... I veiem que aquests formats estan desapareixent, empesos per tot de ginys electrònics dotats de pantalles i pantalletes, amb els quals es fan mil coses. Fins fa quatre dies, les úniques pantalles que teníem eren les de cinema i televisió. I, especialment la televisió, ens havia imposat una manera de rebre informació i entreteniment completament passiva.

Però un ordinador no és com un televisor. L'ordinador exigeix activitat per part de qui l'utilitza i les possibilitats que ofereix són probablement infinites. Pel que fa al tema de la lectura, que és el que al capdavant m'interessa tractar avui aquí, a l'ordinador hi acabes llegint molt, encara que segurament ho facis d'una manera diferent de com llegeixes un llibre o una revista impresa en paper.

Però parlem-ne, dels llibres impresos en paper. Tot just tenen poc més de cinc-cents anys. Cinc-cents anys són molts, sí, però no són tants si ho comparem amb els aproximadament cinc mil anys que fa que existeix l'escriptura. I encara són menys si ho comparem amb els milers d'anys que fa que existeix la literatura.

I aquí ens trobem amb una altra de les confusions que deia abans: pensar que literatura i llibre són el mateix i que si mor el llibre morirà la literatura. O, més concretament, que si mor el llibre imprès, morirà la literatura. Com deia, la literatura, entesa com l'activitat de creació humana que s'expressa per mitjà de la paraula, és milers i milers d'anys més antiga que l'escriptura. Les grans obres literàries de l'antiguitat (la *Iliada*, *L'odissea*, la mateixa *Bíblia*...) es van transmetre durant segles oralment i no van ser fixades per escrit fins molt més endavant.

L'escriptura és un dels invents més transcendents de la humanitat. Sense ella hauria estat impossible que la societat avancés i arribés al grau de complexitat que té actualment. Però fins fa ben poc saber llegir i escriure era un privilegi de molt poca gent.

Els països més civilitzats, els que han avançat més, són els països on fa més anys que s'ha donat importància a la cultura en general i a la lectura en particular. Un dels indicadors que una societat és més avançada, que es preocupa més pel benestar dels seus membres, són les biblioteques. Una bona xarxa de biblioteques públiques, ben dotades de llibres i de personal, ens diu que el país vol tenir ciutadans capaços d'informar-se, interessats en saber, en desenvolupar la seva sensibilitat i la seva imaginació, el seu pensament autònom i el seu sentit crític.

La paraula ens ha fet humans. Sense les paraules no podríem pensar, no podríem donar forma a les nostres idees, no les podríem transmetre. Sense les paraules ens seria molt difícil expressar les nostres emocions. Hi ha altres maneres d'expressar idees i emocions: les imatges, els sons, les arts plàstiques, la música... Totes les

expressions artístiques són importantíssimes. Com també ho són la ciència, la tecnologia, la recerca del coneixement en tots els àmbits. Però com ho transmetríem, com ho comunicariem, com ho faríem créixer, sense les paraules?

Com deia al principi, durant mil·lennis la paraula no es va escriure. L'escriptura va trigar molt a inventar-se i fa molt poc que s'ha generalitzat, però actualment és impossible tenir una vida plena i amb els mínims exigibles per qualsevol persona si no sabem llegir i escriure correctament, amb total comprensió. Per això sol ja és essencial que n'aprenquem bé des de petits. I per a aprendre'n bé cal llegir molt, variat i bo. La millor manera d'adquirir l'hàbit de la lectura és amb bons textos, amb bons llibres de literatura, amb contes, poesies, novel·les, amb bons llibres de coneixement (els infants tenen una curiositat il·limitada...). I tenim la sort que n'hi ha, i molts. Entreu a les llibreries, aneu a les biblioteques, i us n'adonareu.

Ara, no n'hi ha pas prou de tenir bons textos a l'abast. Llegir és una activitat que vol esforç, sobretot al principi. Com més llegim, més fàcil ens

Justament aquest és un dels objectius que ens plantejem amb les nostres revistes: tant *Cavall Fort*, que s'adreça a lectors a partir de vuit o nou anys, com *El Tatano*, pensat per als qui comencen a aprendre a llegir. Intentem que les nostres revistes atraguin el lector, que l'estimulin, que li facin agafar ganes de descobrir què diu el text. Les revistes tenen un avantatge sobre els llibres: el contingut és variat, de formats diferents, amb textos més curts i més llargs, amb pàgines de còmic..., de manera que cada lector hi pot anar trobant alguna cosa que li interessi. Considerem que la imatge és tan important com el text, que cal que les il·lustracions siguin bones, que la maquetació sigui clara, que el conjunt tingui una bona harmonia. Procurem no baixar mai el llistó de l'exigència. Intentem donar el millor que podem als nostres infants, i si així els procurem una bona estona de lleure i, al mateix temps, els ajudem a descobrir coses noves, a desenvolupar la seva curiositat i, molt especialment, a convertir-los en bons lectors, ens donem per molt satisfets.

Però parlo justament d'unes revistes que fem en paper, i començava aquesta xerrada reconeixent que el paper sembla que està en retirada. No faré ara elucubracions sobre la desaparició definitiva del paper com a suport de lectura: no sé si això passarà mai, si és un procés inevitable ni si trigarà més o menys a produir-se. De moment, pel que fa a *Cavall Fort* i a *El Tatano*, per exemple, crec que tenen molt de camí a fer en el suport imprès. Me'n convenço cada vegada que tinc ocasió de veure lectors i lectores amb algun número a les mans. Però això no em fa perdre de vista com avancen les tecnologies i com van penetrant en els nostres hàbits i costums.

Ens trobem davant d'un canvi de suport i també davant d'un canvi de manera de fer arribar els textos al lector. És aquest segon canvi el que està afectant més tot el sector editorial. Abans que s'inventés la impremta els llibres es copiaven laboriosament un per un. Un llibre era un objecte car i molt preuat per la seva raresa, i els copistes (a l'època medieval, monjos i monges que feien vida en els grans monestirs) s'hi en-

Portada d'un número recent de la revista Cavall Fort.

resulta. La feina que tenen els mestres, doncs, és molt important i gens senzilla.

tretenien fent una lletra ben bonica i decorant les pàgines amb precioses miniatures. L'arribada de la impremta de caràcters mòbils va transformar radicalment tot aquest món. Es van poder fer moltes còpies idèntiques de cada obra, en un suport molt més barat –el paper– i d'una manera molt més ràpida. El resultat, però, no era pas el mateix: es van acabar les belles miniatures plenes de colors... No m'estranyaria que més d'un monjo lamentés aquell canvi, que suposava, a més, una pèrdua important de poder sobre una peça clau de la transmissió del coneixement i la cultura: els llibres.

La còpia: vet aquí el gran canvi. Amb la impremta, cada lector podia tenir la seva pròpia còpia del llibre. I d'aquí neix el dret de còpia, és a dir,

La presentació del Llibre es va acabar amb el lliurament a l'Ajuntament d'una gran senyera estelada confeccionada per Carmina Rejón (Foto Arxiu Municipal)

el dret de l'autor a cobrar un percentatge del que ingressa l'editor per la venda de cada un dels seus llibres. Però amb Internet i el llibre electrònic, vivim un nou canvi revolucionari.

De llibres i, sobretot, de literatura, n'hi continua havent. Però ja no se'n distribueixen còpies físiques. El que fas és baixar-te al teu aparell un fitxer electrònic, és a dir, un seguit de codis que la màquina transforma en lletres, imatges, dibuixos, perquè puguem continuar llegint i contemplant, i perquè puguem fer moltes més coses, que els llibres en paper no permeten. Potser clicar en una de les frases que diu que el protagonista està escoltant el *Rèquiem* de Mozart, i escoltar aquesta música amb ell? Potser obrir el mapa actual de la ciutat on passen les seves peripècies i resseguir la ruta que fa, entrar al restaurant on menja, passar pel pont on s'enamora... Són hipòtesis, i és probable que als més grans, que estem acostumats a llegir d'una determinada manera, no ens sedueixin gaire. Però no oblidem que per als infants i els joves aquestes noves possibilitats són completament naturals, les donen per sobreenteses...

Tots aquests canvis afecten profundament el món editorial i el món de la distribució dels llibres i de la premsa. En aquest àmbit hi ha molta incertesa i temor. Però, com deia al principi, no hem de confondre les coses: la desaparició del llibre en suport paper –si és que desapareix– no significa en absolut la desaparició de la literatura ni de la lectura. Això ho hem de tenir molt clar.

Ara bé, no hem de badar, no ens hem d'adormir, no hem de tenir por. Hem d'estar atents al que passa i hem de saber treure'n tot el profit. I, sobretot, hem de continuar llegint.

Moltes gràcies.